

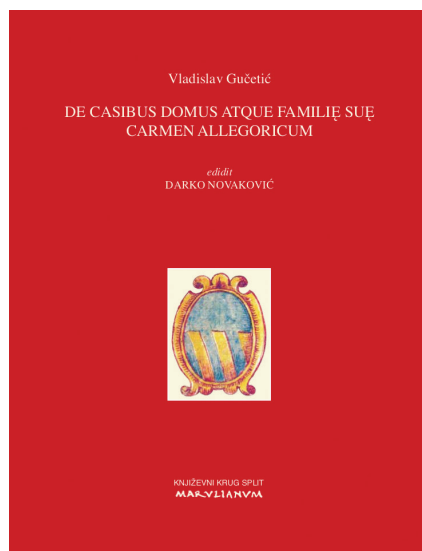
Vladislav Gučetić
*De casibus domus atque familiae
 suae carmen allegoricum*

(priredio Darko Novaković)

Split: Književni krug, 2018. 105 str.

Ljubitelj stare dubrovačke književnosti na pitanje o epu kao književnoj vrsti vjerojatno će pomisliti na Gundulićevog *Osmana*. S druge strane, latinist i znalac nabožnog pjesništva sjetit će se barem dvojice uglednih humanista, Jakova Bunića i Damjana Benešića, čija su remek-djela *De vita et gestis Christi* i *De raptu Cerberi*, odnosno *De morte Christi*, obilježila dubrovačku epiku s kraja 15. i prve polovice 16. stoljeća. Dvojstvo jezičnog izričaja, „slovinskog” i latinskog, obilježavalo je tada i druge domaće sredine, ali se u punoj mjeri osjetilo baš u gradu podno Srđa, jer je najviše prožimalo svakodnevicu zajednice.

Sav javni život, od političkih rasprava na sjednicama Velikog vijeća, Malog vijeća i Vijeća umoljenih do diplomatskih poslanica stranim moćnicima, te od crkvenih propovijedi do poslovnih i privatnih ugovora, odvijao se paralelno na raznim jezicima. U skladu s tom praksom živjelo je i razvijalo se i književno stvaralaštvo. Međutim, ako su izražajna sredstva bila raznovrsna, misao je najčešće bila jedna: očuvati tradicionalne vrijednosti i obitelj kao njihovo ishodište pred izazovima novih vremena, osobito pred naglim promjenama koje su se odigravale tijekom dugog dubrovačkog 18. stoljeća, od velikog potresa 1667. do pada Republike 1808. godine uslijed francuske okupacije. U tom svjetlu promatramo i ovo neobično pjesničko djelo, čije je prvo kritičko izdanje na temelju izvornog rukopisa pohranjenog u knjižnici Franjevačkog samostana Male braće u Dubrovniku priredio akademik Darko Novaković, i to u okviru znanstveno-istraživačkog projekta „Tekstualne mreže ranonovovjekovne Hrvatske” Odsjeka za kroatistiku i Odsjeka za klasičnu filologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Dok ga starija literatura ističe samo kao „pjesničku poslanicu *Ad Evandrum Nicium Alphisibeus Fusius de casibus domus atque familiae suae carmen allegoricum*” (po napisu Nenada Vekarića u djelu *Vlastela grada Dubrovnika, sv. 5. Odabrane biografije (E–Pe)*, Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2014: 357, a na temelju rada Mirka Deanovića, „Odrazi talijanske Akademije *degli Arcadi* preko Jadrana”, *Rad JAZU* 250 (1935): 84), zaslugom priređivača dobili smo sada jedinstven primjer stihovane obiteljske povijesti, što je prava rijetkost u okvirima domaćeg neolatinizma. Iako se počeci dubrovačke klasične historiografije vezuju uz sačuvane fragmente latinskih heksametara polulegendarnog Milecija koji je pokušao prikazati osnutak i prve korake dubrovačke komune, sve do ovog dvostrukog epilija iz sredine 18. stoljeća ne možemo govoriti o latinskome pjesništvu kao pouzdanom izvoru za dubrovačku starinu. Stihovana povijest iz pera vlastelina Vladislava Lukina Gučetića (1678–1746), intelektualca širokog formata, državnika, pravnika i vjerojatnog pisca predgovora u *Kronici* zadnjeg dubrovačkog analista Junića Rastića, govori ne samo o autorovoj kulturi i književnom daru nego i o osobnim odnosima u visokim dubrovačkim krugovima, jer je nastala povodom nesmiljenog obiteljskog obračuna. Takvi incidenti, nažalost, koji su završavali i s tragičnim posljedicama, nisu bili rijetki u javnom životu Dubrovačke Republike, pred mnoštvom svjedoka, ali ovdje je iznimno takav događaj prilično pedantno rekonstruiran i opisan, i to iz gledišta obje sukobljene strane. Formalno skriveni pod alegorijskim plaštem, svi se likovi lako prepoznaju, zahvaljujući i ključu na kraju djela (*Index nominum contentorum in praesenti carmine*), što govori da su pojedini krugovi htjeli trajno sačuvati uspomenu na naoko banalni sukob između punca i zeta, očekujući u budućnosti odgovarajuću političku korist.

Riječ je o opsegom nevelikom tekstu. Uz uvodnu elegijsku poslanicu od 214 stihova, posvećenu uglednom franjevcu, povjesničaru, propovjedniku i teologu Sebastijanu Sladi Dolciju, cjelinu od ukupno 2.512 latinskih heksametara čine zapravo dva zasebna teksta, što je promaknulo dosadašnjim istraživačima ovog rukopisa, koji su pogrešno smatrali da je pisar dopustio veliku lakunu. Čitatelju se nude zaseban epilij (od 1.543 heksametra) i, kao pogled iz suprotnog pravca, svojevrstan „protuepilij” (od 969 heksametara). Pažljivo ih međusobno uspoređujući, priređivač je došao do opravdanog zaključka da su potekli iz pera dvojice autora, pri čemu je prvi, Vladislav Gučetić, pokazao puno veće pjesničko umijeće od svog neimenovanog protivnika. Naime, nije se uspjelo neprijeporno ustanoviti identitet drugog autora, ali prirodno ga se povezuje s Vladislavovim bratićem i zetom, Pavom Gučetićem, koji je barem pružio potrebne detalje nepoznatome autoru da odgovori na Vladislavov epilij. Zaslugom Irene Bratičević, kao pisar jedinoga sačuvanog rukopisa identificiran je Nikola Vladislavov Bunić (1708–1769), nećak glavnog autora djela.

Kako ukazuje priređivač u kratkoj uvodnoj raspravi naslovljenoj „Epilij i protuepilij o obiteljskom skandalu”, Vladislav je napisao epilij između 1744. i 1746, nakon što je

po odluci Vijeća umoljenih 16. lipnja 1744. njegov zet Pavo zbog šakačkog obračuna s puncem „osuđen na jednogodišnji izgon iz Grada, nakon kojega još šest mjeseci nije smio obavljati nikakvu službu u Republici” (str. 14). Nastanak protuepilija (pod jednostavnim naslovom *Anonymi responsio*), odnosno druge verzije ovog obiteljskog skandala izazvanog očevim nastojanjem da sklopi brak svoje mlađe kćeri Ursule s Lukom Mihovim Bunićem, čemu su se oštro protivili Vladislavova starija kći Jelena, zet Pavo Gučetić i sama nesretna udavača Ursula, datira se nedugo potom, u prvu polovicu 1748. godine, ubrzo nakon Vladislavove smrti. Pojavu epilija i protuepilija možemo tumačiti činjenicom da je sukob izišao daleko izvan obiteljskih granica i da se zapravo povelja borba različitih frakcija unutar dubrovačkog Senata, koje su nastojale na svaki način ocrniti suprotnu stranu.

U ovaj obiteljski vrtlog upleo se niz uglednika iz onodobne dubrovačke javnosti, ne samo članova Senata i obnašatelja funkcije kneza i drugih najviših časti u upravi Republike nego i utjecajnih klerika poput franjevca Slade Dolcija, svećenikâ Kristofa Ferrija i Nikole Grašete te samog nadbiskupa Anđela Franchija (koje se prikazuje dijametralno suprotno u obje heksameterske pjesme, ovisno o tome jesu li podržavali najavljeni brak Vladislavove kćeri Ursule s vlastelinom Lukom Bunićem ili su mu se protivili). Sve to dovoljno govori o težini situacije koja se posve otela kontroli i poslovičnoj sudržljivosti krugova vlasti, kao i o vrijednosti djela za razumijevanje prvenstveno društvenih, ali i političkih prilika u Dubrovniku sredinom 18. stoljeća.

Kroz nepomirljivo suprotstavljene želje dviju strana prelamaju se i različiti književni postupci. Priređivač je uvjerljivo dokazao njihove međusobne kontraste, bogatiji leksik i „izrazitu sklonost Gučetićeve sastavka prema rijetkim riječima, pa i prema onima koje su tek jednokratno potvrđene” („Epilij i protuepilij o obiteljskom skandalu”, str. 17), dok nepoznati autor protuepilija „već u invokaciji govori o svojoj nedorasloj snazi, što nije riječ samo o toposu afektirane skromnosti” („Epilij i protuepilij o obiteljskom skandalu”, str. 17). Osim toga, dok je Vladislavov epilij prožet jakom religijskom simbolikom, njegov protivnik nadahnut je u velikoj mjeri klasičnom poganskom starinom. Ovoga dvojstva nisu lišeni ni tradicionalno idilični opisi prirode, pa zato u Vladislavovom epiliju čitamo uobičajene stihove o ljepotama dubrovačkog zapadnog predgrađa Gruža, čiji su brojni ljetnikovci svojim skladom savršeno okruženje za svadbenu svečanost, dok se iz protuepilija pomalja mračna slika Gruža kao opustjelog, turobnog kraja, pravog utočišta starcima dok provode zadnje dane šećući po „taracama” davno oronulih zdanja. Sam svadbeni pir u Vladislavovu epiliju obilježen je svjetlošću i veseljem, dok u anonimnom protuepiliju gledamo posve oprečnu sliku tame i žalosne mlade, koja uzalud iščekuje svoje čestitare.

Kontrastni pristup svojom je plastičnošću dočarao ne samo duboke, nepremostive podjele unutar jedne ugledne i bogate obitelji, nego nam između redaka govori i o nerješivim sukobima oko općih društvenih i političkih ideja, koji su cijelu zajednicu nezaustavljivo gurali u propast. Nestalo zajedništvo jedne obitelji i nerazumijevanje

koliko je važno pravo pojedinca na slobodan izbor simboliziralo je nestanak zajedništva cijele države. Nove ideje nisu uspjele prevladati.

Poruka sa stranica ove lijepe knjige, opremljene imenskim kazalom i nizom izabranih snimaka rukopisa, a nastale zahvaljujući primjernom naporu iskusnog priređivača koji je prepoznala ugledna izdavačka kuća *Književni krug* iz Splita, govori nam još jednom da ne smijemo olako prihvaćati ocjene autoriteta iz prošlosti. Mukotrпно istraživanje i objava ovog rukopisa velik su doprinos povijesti naše književnosti, kao i razumijevanju društvene i političke povijesti Dubrovačke Republike.

Relja Seferović